

Др Дарко Мандић
Ветеринарски завод — Титоград

О болестима собних птица

Увод

Сматра се да на земљи живи преко 8 000 различитих врста птица, а од тога броја неколико стотина врста се убраја у тзв. собне птице, које власници и узгајивачи држе у својим становама као украс због њиховог изгледа и лијепе боје перја, као добре пјеваче и примјерке добрих „говорних“ способности. Неке врсте птица држе се и по парковима, двориштима и золошким вртovima, гдје представљају украс површина на којима се налазе.

Последних година све је веће интересовање за узгајање и држање собних птица, најчешће ради личног задовољства, а много рјеђе из комерцијалних разлога.

Најчешће узгајане собне птице у нас су канаринци (*Serpius canaria*), пругасте папигице (*Melopsittacus*) и чешљугари (*Carduelis carduelis*) као дивље птице пјевачице.

Приликом држања и узгоја птица, потребно је познавати основна начела њиховог живота, јер и најмања непажња ових малих и нежних животиња може изазвати њихово угибање. Циљ свих узгајивача да имају здраве птице и у физичком и у психичком погледу, јер, на концу, само здрава птица може пружити човјеку оно због чега се и држи; а да би птице биле здраве, треба им осигурати оптималне услове живота, у складу са њиховим потребама, што није тешко ако се познају њихове потребе и навике. Онда ће птице бити здраве и садржаће све своје природне особине.

Здраву птицу није тешко познати. Она је глатког перја, витка, са живахним кретњама, доброг апетита, радо пјева, чистог

је кљуна и предјела клоаке. Међутим, болесна птица има сасвим другачији изглед. Обично је невесела, поспана, са мутним погледом, нема живахних кретњи, накостијешеног је и често запрљаног перја, не може да лети и обично чучи у неком углу кавеза. При дужем боловању, поред ових знакова, болесна птица држи главу испод крила, не једе, отежано дише, често са отвореним кљуном. Због неузимања хране долази до опште мршавости, грудна кост је испупчена а трбух повећан. Честа је појава код разних болести нефизиолошко губљење перја.

Преглед и лијечење собних птица није ни мало једноставан посао, јер и најмања непажња може изазвати смрт ових ма-

лих и ситних животиња. Постављање дијагнозе је отежано, јер се не могу употребити многе методе прегледа које се примјењују на већим животињама. Поред клиничке инспекције и палпације, преглед треба увијек проширити на секцију утинулих птица, бактериолошку претрагу, микроскопски преглед крвног размаза и трахеалног бриса, преглед фекалија ради установљења евентуалног присуства паразита, као и културелно испитивање ради провјере присуства гљивице.

Да бисмо узгајивачима и другим заинтересованима пружили нешто више података о важнијим болестима собних птица које се држе код нас, покушаћемо да укратко укажемо на нека основна савремена сазнања о тим болестима, која се односе на етиологију, клиничку слику, профилаксу и основе лијечења.

Птице обојевају од разних заразних — бактеријских, вирусних, гљивичастих, протозоарних, паразитарних и органских болести, а најесу ријетки ни случајеви разних тровања.

1. Заразне болести

а. Узроковане бактеријама

Колера (pasteureloza). Ова болест напада многе врсте собних птица, а нарочито је опасна за младе канаринце. Узрочник болести је *Pasteurella septica*. Ово је условна заразна болест, тј. на птицу мора дјеловати неки штетни агенс који смањује отпорност организма и тиме ствара услов за заразу. Инфекција настаје преко загађене хране или воде, као и удисањем узрочника. Болест се може јавити у три облика: перакутном, акутном и хроничном. Сваки има карактеристичне симптоме, уз напомену да код перакутног тока долази до наглих утинућа, без неких посебних симптома болести. Дијагнозу увијек треба и бактериолошки потврдити.

Да би се болест спријечила, основно је одвојити болесне птице, а новонабављене држати у карантину. Разумљиво, у угостима или кавезима хигијена мора бити прописна.

При лијечењу употребљавамо сулфонамиде (*sulfadimidin* у води за пиће) и антибиотике. Уколико се ради о примјерцима са хроничним знацима болести, не препоручује се било какво лијечење.

Salmoneloze. Узрочници су бактерије из групе *salmonella*, а посебно издвајамо *Salmonellatyphimurium* (*paratif*) и *Salmonellapullorum* (тиф и грижа) које се чешће јављају и опасније су од других типова *salmonella*. Посебно су осјетљиви канаринци. Болест се шири непосредним контактом болесних и здравих птица, преко заражене хране и

воде, преко јаја од болесних женки и преко клицоноша. Свакако да сви фактори који смањују отпорност организма, посебно дефицитарна исхрана, стварају предиспозицију за salmonellosis. Када се болест појави код младих јединки, долази до масовних угибања. Као посљедица запаљења цријева појављују се зеленкасти пролив, грчеви, неузимање хране и накостријешеност перја. Карактеристична код ове заразе јесте појава клицоноштва. Наиме, птице које преболе болест постају клицоноше и представљају сталну опасност за здраве птице. Тачна дијагноза не може се поставити само на основу спољних знакова обољења, зато ако се посумња на ову заразу, увијек треба бактериолошки прегледати feces болесне птице.

Ради спречавања заразе, при појави болести одмах се морају одвојити болесне од здравих птица и одржавати прописна хигијена. Дезинфекција се врши разним средствима, а према упутств у упутству производних завода. Врло добро дезинфекционо средство јесте 3% формалин.

Када је ријеч о лијечењу, морамо нагласити на првом мјесту да треба пронаћи штетне факторе који су довели до појаве болести или евентуално клицоноше, које треба одмах уклонити, па тек онда приступити лијечењу. Од лијекова се препоручују сулфонамиди, антибиотици и препарат фуразолидон. Њихова примјена најбоља је у разним комбинацијама. Оваје морамо напоменути да се примјеном антибиотика може смањити ширење заразе и зауставити угибање, али организам птице се не може потпуно ослободити инфекта, односно у овом случају клица које су га напале.

Туберкулоза. Узрочник болести је бактерија *Mycobacterium tuberculosis*. Сва три типа туберкулозе (птичији, говеђи и човјечији) могу се јавити код птица. Зараза се шири разним путевима. Уношењем болесних птица међу здраве, са зараженом храном и водом, преко ваздуха у којем се налазе узрочници, а много рјеђе преко коже и слузокоже. Важно је знати да се зараза може пренијети и преко болесног човјека. Болест се јавља обично у хроничном облику, а болесни процес може се јавити на разним мјестима тијела птице. Тако, у случају појаве на пробавном апарату, птице добијају профузне проливе, који потпуно исцрпе птицу, а при појави на зглобовима јављају се отекине и шепавост. Уколико је патолошки процес на кожи, онда се јављају чворићи (туберкули), који су врло често прекривени крастама (база кљуна, носни отвор). Дијагноза се поставља на основу епизоотиолошке ситуације, на основу клиничке слике (није карактеристична), секцијског налаза, бактериолошке и патохистолошке лабораторијске анализе. Без бактериолошке претраге ово обољење се може лако замјенити пседотуберкулозом.

Како се ради о зарази која се може пренијети и на људе, све птице обољеле од туберкулозе треба уништити, према томе, не препоручује се било какво лијечење.

КолИБацилoза. Ову болест узрокују патогени сојеви бактерије *Escherichae coli*, која је веома раширена у природи и налази се свуда, посебно у цријевима птица и сисаваца. Лоше држање птица и лоши хигијенски услови, као и недовољна исхрана слабе организам птице па ови узрочници лакше почну своје патогено дјеловање. Болест се обично јавља у акутном облику. Поред невеселости и клонулости, скоро увијек се јавља слузав и течан пролив зелене боје. Осим спољним знаковима болести, дијагнозу треба увијек и бактериолошки потврдити. За лијечење се употребљавају разни препарати сулфонамида и антибиотика.

б. Узроковане вирусима

Богиње канаринца (дифтерија). Болест се преноси непосредним и посредним додиром, односно преко разних предмета, загађеном храном, преко разних инсеката итд. Фактори који смањују отпорност организма птица (влажне и хладне просторије, лоша исхрана) знатно поспјешују настанак болести. Вирус богиња напада кожу и слузницу усне и тјелесних шупљина, па се болест јавља у два облика: кожни (*variola*) облик богиња, и дифтерија — запаљење слузнице уста и грклана. Смртност од ове заразе врло је велика. Када дође до дифтерије, односно до запаљења слузница, тада се у усној шупљини могу видјети сирасте наслаге које често зачепе грклан и изазову гушење. Покушаји вакцинације против ове болести нијесу дале задовољавајуће резултате, а у птица које преболе болест остаје снажан имунитет. То се дешава код хроничног (кожног облика болести, коју неки примјерци спонтано преболе.

При разматрању ове болести напомињемо да постоји још неколико типова вируса богиња и дифтерије (голубији, кокошији, ћурећи). Било какво лијечење даје слабе резултате.

Пситтакоза (*psittacosis*) — орнитоза, папагајска болест. То је претежно контагиозна болест папига, а могу обољети и све остале врсте птица. Ова болест је зооноза. Узрочник обољења је вирус из групе *psittacosis-lymphogranulomataveneris* вируса. Зараза се преноси директно или индиректно. Инкубација у птица износи од 7 — 14 дана. Поред сметњи у дисању, јављају се кашаљ, смањен апетит и пролив. Најчешћи путеви преноса болести на човјека јесу угриз болесне птице, храњење из уста или удисањем прашине у којој се налази секрет из носа или измет болесне јединке. Поставити дијагнозу није ни мало лако. За сигурну дијагнозу потребни су доказ присус-

тва вируса (директном или индиректном методом), секцијски налаз и позитиван биолошки покус изведен на мишу. Разумљиво, диференцијално дијагностички увијек треба искључити CRD (chronic respiratory disease), салмонелозу и друге болести.

Одређена опасност од ове болести не пријети искључиво због присутности вируса у самој птици него, још више, због његове способности да се у одређеним условима може размножавати и адаптирати на птицама. Према томе ради чувања здравља човјека, при узгоју птица увијек треба примјењивати одређене, прописане санитарне и зоохигијенске мјере. А то значи, сумњиве, заражене и болесне птице треба уништити и извршити темељиту дезинфекцију мјеста и просторније гдје се такав примјерак налазио (2⁰/₀ натријева лужина).

У случају ове болести као и свих осталих заразних болести птица основна начела држања морају се поштовати, а то значи новонабављене птице држати 20 дана у карантину. Иначе, узрочник болести је осјетљив на неке антибиотике, посебно на спојеве тетрациклина.

Заразни laryngotracheitis канаринаца. Ова болест се јавља у пролеће и у јесен код канаринаца, у акутном и хроничном облику. Нагла промјена температуре утичу на појаву болести, као и сви остали фактори који смањују отпорност птице. Зараза се преноси са храном и водом, као и неким инсектима. Болест се јавља у два облика: акутном и хроничном. Код акутног тока канаринци отежано дишу, јавља се исцједак из носних отвора и, што је карактеристично, канаринци губе глас. Код хроничног тока болести симптоми су много блажи. За спречавање болести важе основна начела као и за сузбијање свих заразних болести. Примјењују се неки лијекови у облику а е г о s o l a, с адјелимичним успјехом.

в. Узроковане гљивицама и плеснима

Aspergilloza. Ова болест напада све врсте птица, а узрочник је плијесан из рода *Aspergillus* (*A. fumigatus* и *A. glaucus*). Ова плијесан се налази свуда у природи, и у повољним условима брзо се размножава постајући патогена за птице. Нарочито се размножава у апарату за дисање. Према томе, инфекција настаје удисањем, али до инфекције може доћи и преко хране и воде. Плијесан у организму производи отровне супстанце (токсине) који могу оштетити разне органе и ткива. Симптоми ове заразе доста су карактеристични. Опште стање је поремећено, дисање отежано (гљивице блокирају пролаз кроз дишне путеве), пролив, испружен врат, отворен кљун и, на коњу, угинуће. Дијагноза *aspergilloze* поставља се на основу

секцијског налаза и бактериолошке претраге. Лијечење обољелих примјерака врло је тешко и прогноза је претежно дубиозна. Највише се препоручује давање 1-3 капи 10% воденог раствора калијевог јодида. За спречавање ове заразе најбоља су превенција добри хигијенски услови и добра исхрана.

Лишај (fauv). Узрочник је овог обољења пливјесан из рода *Achorion* (*A. gallinae*). Посебно напада канаринце и папиге. За ову болест је карактеристично што се на глави стварају чворови и красте бијеле боје. Ако се не предузима лијечење, ове красте (мрље) се шире на подручје врата и клоаке. Перје губи своју глаткоћу и почне испадати. На мјестима гдје је испало перје, кожа је задебљала и потпуно сува. Што се тиче спречавања и лијечења ове болести, може се једноставно рећи, уколико је облик генерализиран, односно уколико је лишај захватио читаво тијело или његов добар дио, такве птице треба уништити. Ако се лијечење предузме на вријеме, онда за врло кратко вријеме птица оздрави. Примјењују се препарати јод-глицерина и антибиотика (*griseofulvin*). Разумљиво, приликом примјене ових, као и свих других, терапеутских средстава мора се бити опрезан, јер су птице врло осјетљиве.

г. Узроковане праживима — *protozoima*

Маларија (Plasmodioza). Узрочници ове болести су разни типови протозоа *Plasmodiuma*, који нападају еритроците. Из крви се насељују у паренхиматозне органе (јетру, слезину и бубреге). Ширење маларије иде преко инсеката, посебно комараца. Посебно су осјетљиве младе птице, нарочито канаринци. После инкубације од 7 дана јавља се грозница, а са развојем болести — малокрвност, мршављење, тешко дисање, пролив и најзад угинуће.

За лијечење се употребљавају антималарична средства (*plasmochin, neosalvarsan, atebriin dr.*), а ради спречавања секундарних инфекција употребљавају се и антибиотици.

Кокцидиоза (coccidiosis). Узрочници су кокцидиозе кокцидије из рода *Eimeria*. Зараза се шири загађеном храном и водом у којој се налазе ооцисте, односно прометом птица, преко људи и инсеката. Овдје је карактеристично то што ооцисте, могу ван организма дуго да живе. Карактеристични су знаци обољелих птица зеленкаст или чоколадаст пролив, општа слабост и накостишено перје.

Птице имају појачану жеђ, и пију доста воде. Дијагноза се поставља на основу налаза ооциста у фецесу. Што се тиче спречавања овог обољења, одмах се може нагласити да су пре-

судни хигијенски услови, уз примјену одговарајућих кокцидиостатика. Могу се примјењивати и друга терапеутска средства, сулфаниламида и антибиотици.

II Паразитиране болести

Шуга на ногама. Обично напада старије птице. Препоси се контактом и доста дуго траје. Нападнути су непокривени дјелови ногу, гдје се јављају мале сивожуте наслаге, које оштећују љушчице на ногама. У почетку болести због јаког сврбежа, птице кљуцају своје ноге. Послије постављања дијагнозе, уколико се нађе узрочник, предузима се лијечење, које се састоји у употреби антискабиозних средстава. Разумљиво да хигијена мора бити потпуно заступљена.

Паразитарни tracheobronchitis канаринаца. Ову паразитарну болест изазивају гриње *Sternostroma tracheosolum*. Када доспију у трахеју, бронхе или плућа, изазивају катаралне промјене, које се испољавају тешким дисањем, и напосљетку угушење. Најједноставнији је начин борбе против овог паразита темељито чишћење кавеза и прање у кипућој води. Данас постоје врло ефикасни инсектициди против разних паразита, али се они могу употребљавати само уз крајњи опрез, јер се њима могу отровати и саме птице. У том погледу посебно су опасни контактни инсектициди, било да се прашни кавез или само птица. Због овога најбоље је држати собне птице у металним кавезима, јер немају пукотина и лако се чисте.

III. Органске болести

У скупини органских болести собних птица, најчешћа су обољења дигестивних и респираторних органа, односно желудачно-цријевни катар и разна запаљења. Обично су у питању покварена храна, прехладе и инфекције. Давање већих количина зелене хране, слатког воћа, узимање хладне и нечисте воде, хладне и непровјетрене просторије врло често доводе до разних катара пробавних органа. Ови узроци брзо доводе до губитка апетита и до пролива. Птице полако мршаве и напосљетку угну. У погледу лијечења одмах се морају уклонити сви фактори који су довели до оваквог стања, односно обезбиједити птицама адекватну храну, мировање и топану.

Уколико се птице једнолично хране, врло често долази до опстипације пријева, а овоме погодује и недовољна могућност кретања у кавезу. Некада ову појаву може да узрокује недостатак пијеска или слијепљеноперје у подручју клоаке које онемогућава дефекацију. У собних птица врло често срећамо упале плућа и предњих дишних путева. Нагли пад температуре у про-

сторији гдје се птице налазе и промаја врло су незгодни фактори, на које су птице нарочито осјетљиве.

Удисање дима од дувана, дима из пећи, као и разних кухињских испарења такође могу довести до обољења дишних органа. Знаци болести су прилично карактеристични и зависе од степена развоја патолошког процеса, као и од тога који је дио дишног апарата захваћен. У многим случајевима дисање је отежано, са повременим знацима гушења. Птице врло често отресају главом и избацују слуз преко кљуна. Птице су невеселе и не узимају храну. У лијечењу првенствено треба обезбиједити хигијенске прилике и отклонити узрок, ако се он може установити. Просторије настојати да се умјерено грију (18 — 24°C) и добро их провјетравати, а уколико вањска температура дозвољава, кавез са птицом изнијети напоље.

Запаљење тртичне лојне жлијезде (glandule Uropigii). Уколико се секрет ове жлијезде премало троши, жлијезда се испуни машћу, а посљедица је тога запаљење и гнојење. Ако је секрет жлијезде само отврднуо, треба га омекшати топлим уљем, и истиснути. У профилактичке сврхе се препоручује довољно простора у кавезу због кретања, давање зелене хране и минералних материја.

Поремећаји у ношењу јаја јављају се чешће у канаринаца, а узроци су разни: неразвијени полни органи, запаљења јајовода, превелика јаја, разне болести и дефицитарна исхрана. Болесна птица је невесела, тешко се креће, јављају се грчеви, а трбух је често повећан. Обично сједи на гнијезду, али не може да снесе јаје. Уколико ни на који начин не успије избацити јаје, птица обично угиба.

Разни ломови костију и опекотине доста су честе. Оваје је погодна околност што је моћ самоизлечења у птица већа него у других врста животиња. При прелому крила или ноге довољно је довести кости у одговарајући положај, а, ако је отворен прелом, и дезинфицирати и чврсто повезати, тако да то буде непокретно од 8 — 10 дана. Опекотине се премазују 10% танинском машћу.

IV. Болести измјене материја

Adipositas (гојазност) јавља се претежно у старијих птица, због смањене функције полних жлијезда, због недовољног кретања и неадекватне исхране. Овакве птице тешко дишу, слабо су покретљиве, не пјевају и не показују интерес за парење. Профилакса се састоји у давању хране мале калоричне вриједности, као и давању малих количина хране.

Кљуцање и ждерање јаја и кљуцање и ждерање перја најчешће су посљедица неправилне и једноличне исхране, а посе-

бно недостатка минералних материја, витамина и бјеланчевина. Саме авитаминозе изгледа да нијесу тако честе у собних птица.

Gicht (uricosis) је доста ријетка болест. Јавља се у младих примјерака. Претјерана исхрана бјеланчевинама и смањено излучивање распадајних продуката бјеланчевина због оштећеног уропоетског апарата доводе до оваквих стања. Соли мокраћне киселине тада се таложе у унутрашњим органима и зглобовима. Сама болест се примијети по болним чворастим отецима на зглобовима ногу и крила, као и сметњама у ходу. Болесним птицама треба ускратити храну која је богата бјеланчевинама, а омогућити им довољно кретања, више зелене хране и довољно воде за пиће. Стављањем у воду за пиће мало натријумбикарбоната можемо извршити потискивање реакције крви према базичном. У собних птица могу се јавити различите болести кљуна и ноката, посебно ако њихова рожина постане мекана и ломљива, што доводи до расцјепа и деформација. Дуготрајна употреба мекане хране (сјеме расквашено у води, јаја, зелена храна) поспјешује брже израстање врхова кљуна и ноктију. При оваквим поремећајима треба кориговати, односно изрезати сувишну рожину и регулисати исхрану. При обрезивању рожине треба пазити да се не повриједе мекни дијелови ткива. Да би се кљун довољно трошио, у кавез треба убацити мало малтера који птица кљује и тако троши рожину.

V. Тровања

Тровања могу бити изазвана различитим отровима (олово, бакар, цинк) и врло је тешко одредити од чега је дошло до тровања. Најчешће преко посуда за храну и воду направљених од ових метала. Птице се могу отровати и бојом, којом су офарбани кавези. Посебно значајно мјесто у тровању птица, могу имати различита антипаразитарна средства, као и удисање разних испарења. Тровања могу настати различитим биљним, животињским и бактеријским отровима. Исход отрованих птица је различит и зависи од врсте и количине отрова, а и од расе и старости птице. Општи су знаци тровања: накостијешено перје, губитак апетита, подрхтавање, грчеви и парализа крила и ногу. Лијечење отровних птица састоји се у уклањању узрока који је довео до тровања и примјени симптоматске терапије. Свако отровање има своје специфичности, па је и примјена одговарајућих средстава различита, у зависности од врсте отрова. Нпр., при тровању димом и другим гасовима птице треба одмах изнијети на свјеж ваздух и дати им неколико капи црне кафе, или ако се жели испразнити дигестивни тракт, онда се даје ричинусово уље или растопљена горка со — у одговарајућим дозама, разумљиво.

Неких специфичних лијекова за собне птице има незнатно. Најбоље је држати се одређених начела узгоја, односно прописно хранити и држати птице и строго водити рачуна да се болест споља не унесе у узгој. За узгој се увијек одабирају само здрави примјерци, које треба правилно хранити. Новонабављене птице увијек се морају држати бар 14 дана под строгим контролом. Ако се, поред свих предузетих мјера, појави нека болест, треба одмах одвојити све сумњиве птице, угинуле спалити или закопати у земљу а лешеве угинулих доставити ветеринарском лабораторију, да би се утврдио тачан узрок угинућа.

Кавезе, прибор и зидове просторија добро очистити и дезинфицирати, исто као и посуђе за храну и воду.

ЛИТЕРАТУРА

- Andrašević S., Stričkavi Z.: Kanarinci i papige, Zagreb, 1966.
Biester H. E.: Bolesti peradi, Zagreb, 1955.
Dilger W. C.: Diseases of Cage and Aviary Birds, Philadelphia, 1969.
Кузмин Н. Ф., Рибанин: Певчие и декоративные птицы. Лепшаја промишљеност, Москва, 1974.
Reinhardt R.: Handbuch der Geflügel — Krankheiten, Hannover, 1922.
Нешић П., Бајрић А.: Најчешћа обољења собних птица и њихово лијечење. Ветеринариа, Сарајево, 2, 1963